

Nr 614

Av herrar Isacson och Sveningsson, *angående jordbrukets rationalisering.*

(Lika lydande med motion nr 745 i Andra kammaren)

Jordbrukets bristande lönsamhet har sedan lång tid tillbaka diskuterats. Inkomstklyftan i jämförelse med andra grupper i samhället har under senare år ökat och i samband härmed har diskuterats vilka åtgärder som kan eller bör vidtagas för att komma till rätta med denna jordbrukets otillfredsställande ekonomiska utveckling.

En av den år 1960 tillsatta jordbruksutredningens främsta uppgifter har därför blivit att föreslå åtgärder för att komma till rätta med jordbrukets framtidsproblem. En arbetsgrupp inom utredningen har nu framlagt ett omfattande utredningsmaterial som med all skärpa visar jordbrukets nuvarande situation och vilka vägar som måste beträdas för att kunna skapa ett bättre sakernas tillstånd. Denna undersökning har letts av professor Lennart Hjelm vid lantbrukshögskolan. Undersökningens resultat redovisas i Statens offentliga utredningar (SOU 1963/66) och heter Lantbrukets framtida effektiviseringsvägar. Genom analyser av det vid räkenskapsgårdarna framkomna bokföringsmaterialet samt en vid lantbrukshögskolans företagsekonomiska institution företagen undersökning påvisas att det svenska jordbruket i dag arbetar med stark disproportion mellan olika produktionsresurser insatta i företaget. Analysen visar att det framstår som en av de främsta rationaliseringsåtgärderna i det svenska jordbruket att åstadkomma lämpligare avvägning mellan arbetskraft, mark och realkapital än vad som i regel nu är fallet.

Därvid har särskilt beaktats de senaste årens tekniska utveckling. Man har vidare försökt att förutse den tekniska utvecklingen till år 1975 och därvid kunnat konstatera att om inte denna disproportion upphäves måste jordbrukets eftersläpning bli alltmer accelererad.

Vilka åtgärder kan då vidtagas för att komma till ett bättre sakernas tillstånd? Först pekas här på hur driftrationaliseringen måste genomföras för att produktions- och arbetstekniska förbättringar skall kunna ge ett optimalt resultat. I de flesta fall är det nödvändigt att tillföra betydligt mera mark till jordbruksenheterna såvida det inte är fråga om

speciell produktionsinriktning på animalie- eller vegetabiliesidan. Specialisering kräver ofta betydande mängd kapital.

Kapitalanskaffningen blir som regel vid genomförandet av en modern teknik en av de verkliga nyckelfrågorna. I de organisationsformer som utarbetats inom denna undersökning uppgår medelinvesteringarna vid kreaturslös drift till $\frac{1}{2}$ —1 milj. kronor i södra Sverige och till 300 000—800 000 kronor i mellersta Sverige varvid investeringarna per man sysselsatt i företaget ligger mellan 200 000 och 400 000 kronor. En betydande del av dessa kapitalbelopp utgöres dock av investeringar i fastigheter. Vid mjölkproduktion blir kapitalbehovet mindre vid samma arbetsstyrka d. v. s. omkring $\frac{2}{3}$ av tidigare angivna belopp. Men även vid specialiserad djurhållning blir kapitalbehovet högt och kan enligt denna undersökning uppgå till över 300 000 kronor per man. Undersökningen visar att lönsamheten likväl inte kan beräknas bli så hög att den lockar till chanstagande, och det är osannolikt att företag av denna typ kan förverkligas i större utsträckning om inte mycket goda kreditmöjligheter står till buds. Det torde därför vara ofrånkomligt, att samhällets medverkan i det hänseendet kommer att i högre grad påfordras. Jordbrukets likvida ställning är som helhet taget för närvarande god, vilket framgår av en undersökning som företagits genom statistiska centralbyrån avseende jordbrukets ställning per den 31 december 1960. Det kan mot bakgrunden av de siffror som här framkommit förefalla onödigt att framställa jordbrukets kapitalförsörjning såsom något problem i och för sig. Men då man ser saken på detta sätt bortser man helt från den utvecklingsprocess som jordbruket står inför och som måste genomföras samtidigt som en betydande del av jordbrukets samlade kapital kommer att övergå från jordbruket till andra näringar. Det blir främst vid generationsskiftena som dessa problem kommer att visa sig. Jordbrukets strukturrationalisering genomföres inte på en gång, men en forcerad takt är ofrånkomlig. Det blir därvid främst yngre jordbrukare, som med utnyttjande av modern teknik försöker bygga upp ekonomiskt framtidsdugliga jordbruksföretag. Mot bakgrunden av de av undersökningen angivna kapitalbeloppen för företagsenhet framstår det som alldeles klart, att det i de flesta fall är omöjligt för en nystartad jordbrukare att kunna själv anskaffa erforderligt kapital. Det måste därför ses som någonting självklart, att det kapital jordbruket arbetar med i framtiden i mycket hög grad utgöres av främmande kapital.

Jordbrukets kapitalförsörjning kan emellertid inte ses som något isolerat problem i och för sig. Ett företag som måste arbeta med en stor del lånat kapital måste också ta i anspråk en stor del av de årliga in-

komsterna för att betala räntor och amorteringar. Undersökningen påvisar härvid, att nästan oöverstigliga svårigheter i likviditetshänseende uppstår om amorteringsplanen skall följa nu gällande bestämmelser för utlämnande av lån samt nu gällande avskrivningsregler.

I beaktande av att det här är fråga om företag som kräver betydande kapitalinvesteringar om ca 200 000—400 000 kronor per man och att stora årliga variationer föreligger i intäkterna, förefaller det ofrånkomligt att nya regler för amortering och avskrivning av investeringar kan skapas. Kreditinrättningarna kräver nu i regel snabbare amortering av lån än som svarar mot anläggningarnas ekonomiska livslängd. Gynnsammare amorteringsregler behöver komma till för att ge lantbrukarfamiljen rimligare existensvillkor och öka den ekonomiska rörligheten i företagen. Ett värdeminskningssavdrag svarande mot byggnadernas ekonomiska och tekniska livslängd skulle framför allt stärka mjölkproduktionens konkurrensförmåga.

Det är därför nödvändigt att lånens amorteringstid utsträcker samtidigt som avskrivningsreglerna främst för jordbrukets byggnader förbättras, så att amorteringstid och avskrivningstid å investeringarna bättre anpassas till varandra. Vi vill härvid hänvisa till de synpunkter som Lantbrukets skattedelegation framfört i sitt remissyttrande över skattelagssakkunnigas förslag till nya avdragsregler för jordbruket. Delegationen framhäver här nödvändigheten av att det snabbt tillskapas ändamålsenliga avskrivningsregler som tar hänsyn till jordbrukets speciella investeringsproblem. I avvaktan på att slutligt förslag härom framlägges, föreslår delegationen vidare att en begränsad höjning bör ske utan dröjsmål inom ramen för den nuvarande schablonmetoden. Härvid bör i princip schablonavdraget höjas, från nu i praktiken gällande 1 procent på taxerat jordbruksvärde med de reduceringar av detta som för vissa fall är föreskrivna till 1,5 procent.

Nya vägar för kapitalanskaffning till jordbrukets effektiviseringsprocess.

I den försöksverksamhet som med statsmedel bedrivs i Norrland — de s.k. KR-insatserna — har staten befriat sig från alla tidigare hämningar då det gäller kapitalinvesteringarna vid dessa jordbruk. I princip kan femtio procent bidrag utgå för rationaliseringsåtgärder ävensom för anskaffning av maskiner och övriga inventarier. Vidare kan dessa KR-jordbruk erhålla trettioåriga amorteringslån för sina investeringar på själva driftsidan. Denna verksamhet måste ju ses som en ren försöksverksamhet, och ingen drömmer om att dessa bidragsregler skall tillämpas på jordbruket i övrigt när det gäller att genomföra den framtida rationaliseringen. Det torde dock vara ofrån-

komligt att den nya syn som här kommit in i bilden beträffande jordbrukets drift- och rationaliseringslån med 30-årig löptid måste tillämpas även vid jordbrukets rationalisering i övrigt. Vid utlämnandet av statliga garantilån har lantbruksnämnderna tidigare varit synnerligen restriktiva om icke betydande säkerhet i form av inteckning eller personborgen kunnat lämnas. Att skaffa sådan personborgen har många gånger för de yngre jordbrukarna varit en betydande svårighet och skapat en beroendeställning som inte varit önskvärd. Erfarenheten visar att staten i mycket liten utsträckning för de lån som utlämnats behövt ta några egentliga förluster. Mot bakgrunden av den stora betydelse jordbrukets rationalisering har borde tiden därför vara mogen att staten beviljar garantilån utan att någon sådan personsäkerhet ställs allt under förutsättning att den investerings- och driftplan som ligger till grund för företaget är realistisk och ekonomiskt försvarbar samt att de människor man här satsar på äger kunskaper och erfarenheter och i övrigt personliga kvalifikationer, så att de kan bedömas äga förutsättningar att genomföra företaget.

I princip bör därför de statliga rationaliseringsorganen vid beviljande av garantilån inte avkräva låntagaren annan säkerhet än som kan erhållas genom inteckning i fastighet eller förlagsinteckning i levande och döda inventarier.

Skall en förnuftig anpassning ske av jordbruksföretagens driftformer bör även de nu gällande spärreglerna tas bort. Vi avser härmed maximering av driftlånen till 40 000 kr. (eller i undantagsfall 50 000 kr.) samt att lån i princip icke kan beviljas företag med mer än två man sysselsatta (enligt beslut av 1963 års riksdag). Med de kalkyleringsmetoder som nu står till förfogande kan mycket god vägledning erhållas för hur ett jordbruksföretag bäst bör anpassas till givna odlingsbetingelser eller ekonomiska läge. Den mest ändamålsenliga företagsformen kan härvid visa sig behöva göras större än vad två man arbetsmässigt kan prestera. Denna företagsinriktning bör i ett sådant läge inte omöjliggöras på grund av för snäva bestämmelser i nu gällande författning. Vid en sådan företagen ändring av nu gällande bestämmelser torde det vara nödvändigt att för budgetåret 1964/65 höja kreditramarna för lån till jordbrukets rationalisering med tillhoppa 25 milj. kr.

Åberopande det anförda hemställer vi,

- A. att riksdagen måtte besluta,
 1. a) att de spärrar skall avlägsnas, vilka nu vid förmedling av jordförvärvslån, statliga rationaliseringslån samt driftlån kan motverka ett åstadkommande av den för varje jordbruks-

- företag enligt uppgjord driftplan mest ändamålsenliga driftformen;
- b) att yngre jordbrukare vid uppbyggnad av driftformer som bedömes rationella skall kunna beviljas statliga garantilån med upp till 30 års amorteringstid;
 - c) att de statliga rationaliseringsorganen vid beviljande av garantilån i princip inte skall avkräva låntagare annan säkerhet än som kan erhållas genom inteckning i fastighet eller förlagsinteckning i levande och döda inventarier;
2. att kreditramarna för lån till jordbrukets rationalisering skall för budgetåret 1964/65 höjas med tillhoppa 25 000 000 kronor; ävensom
- B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de för genomförande av förslagen under A. 1. ovan erforderliga författningsändringarna.

Stockholm den 26 januari 1964

Birger Isacson

Ragnar Sveningsson